

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

Journal of Geography and Urban Space Development Vol. 12, No.4 (Winter 2026) – Serial Number 31

Identifying the Components of Inclusive City Development with an Emphasis on Citizenship Rights (Case Study: Qaen City/ South Khorasan province)

Morteza Keshavarzi Valdani¹

Assistant Professor of Islamic Jurisprudence Department, Bozorgmehr University of Qaenat, Qaen, Iran

Ahmad Asadi

Associate Professor of Geography & Urban Planning, Bozorgmehr University of Qaenat, Qaen, Iran

Received: 2 April 2024

Accepted: 26 September 2024

PP.116-135

Abstract

The increase in urbanization, the dissatisfaction of deprived and vulnerable people in cities and the increasing concern of international institutions in order to reduce inequalities have led to the formation of new approaches in urban planning such as the inclusive city. The inclusive city approach is aimed at equal distribution of resources and facilities among all city residents and the realization of citizen's rights, seeking to establish justice in urban areas. Considering the impact of inclusive city planning on the realization of citizenship rights, the present research was written with the aim of identifying the components of inclusive city development in Qaen city with emphasis on citizenship rights. In this regard, the research method is applied in terms of its objective and in terms of analytical-exploratory nature, and in order to analyze the data, were used structural equations based on variance with partial least squares method in Smart-pls software. The statistical population of the research also includes managers and city officials and university elites, and due to the unknown number of the statistical population, the sample size was determined using Cohen's method of 90 people. The findings of the research show that the highest impact on the realization of the inclusive city of Qaen with emphasis on citizenship rights related to civil, social, political and cultural components, with coefficients of 0.791, 0.724, 0.639 and 0.579 respectively. Among the sub-components, the most effective is related to the same implementation of laws for everyone, taking into account different strata and groups of society, creating opportunities for progress in life for everyone in different economic, social and personal dimensions, freedom of expression and opinion, and creating a basis for the formation of communities and the associations are for different classes and guilds in the field of pursuing their rights.

Keywords: Urban development, Inclusive city, Citizenship rights, Partial least squares method, Qaen city.

¹. Corresponding author. Email: keshavarzvm@buqaen.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Concurrent with the global advancement of urbanization and the utilization of its associated benefits, governments are confronted with a variety of problems and challenges in establishing social justice and enhancing citizens' rights in alignment with the fulfillment of citizenship rights. These challenges become particularly acute when vulnerable and marginalized groups are involved, as this issue is directly linked to the quality of governance exercised by governments. Simultaneously, as these challenges intensify in urban areas, certain themes, concepts, and labels—such as inclusive cities, resilient cities, and sustainable cities—have gained considerable popularity. Each of these concepts is accompanied by distinct theoretical perspectives, empirical foundations, political orientations, and normative interpretations. Frequently, these notions are employed as urban brands serving political and commercial purposes.

Among them, the inclusive city represents an integrated approach that encompasses sustainability, resilience, accessibility, and cost-effective solutions aimed at addressing the challenges confronting underprivileged and vulnerable urban populations. This approach places particular emphasis on citizenship rights, enabling local governments and civil society organizations to draw upon its core principles to foster the development of human capital and ensure the long-term sustainability of cities.

Given the necessity of applying innovative approaches in contemporary urban planning and their significant influence on achieving sustainable development and citizenship rights, the primary objective of the present study is to formulate a model of the inclusive city for the city of Qaen, with special emphasis on indicators of citizenship rights.

2. Method

Given that the present study seeks to advance applied knowledge in the formulation of an inclusive city model grounded in citizenship rights indicators, it is classified as applied in terms of purpose and analytical-exploratory in terms of nature.

The research process commenced with a documentary review to identify the key components influencing the realization of an inclusive city, with particular emphasis on citizenship rights. Subsequently, the relative impact of each component was evaluated and analyzed through structured inquiries directed at urban managers and officials, as well as academic experts.

For data analysis, variance-based structural equation modeling was employed, utilizing the partial least squares (PLS) approach implemented in SmartPLS software.

It should be noted that, due to the absence of a clearly defined statistical population size, the required sample volume was determined using Cohen's guidelines (commonly referring to power analysis tables or conventions for effect size, significance level, and desired power—typically set at a 95% confidence level. Accordingly, a sample size of 90 participants was established. The sampling procedure followed a snowball technique.

3. Results

The research findings indicate that, unfortunately, the urban management system in the city of Qaen does not possess the necessary effectiveness for the realization of an inclusive city and citizenship rights. The centralized approach in the city's administrative system, coupled with the lack of stakeholder participation, has led to the formation of a vertical urban governance structure. Furthermore, the absence of economic diversity, spatial imbalances in the distribution of services and benefits, and the failure to consider the rights of various social groups in different plans and programs are regarded as fundamental obstacles to achieving an inclusive city and citizenship rights in Qaen.

In this regard, based on the findings, the components with the greatest impact on the realization of an inclusive city in Qaen—with emphasis on citizenship rights—are the civil, social, political, and cultural components, with coefficients of 0.791, 0.724, 0.639, and 0.579, respectively. Among the sub-components, the highest levels of influence pertain to: equal enforcement of laws for all, taking into account various strata and groups in society; creating opportunities for advancement in life for everyone across economic, social, and individual dimensions; freedom of expression and belief; and creating conditions for the formation of associations and organizations by different strata and occupational groups to pursue their rights.

4. Discussion and Conclusion

In the contemporary era, given the increasing inequalities at the urban level, the inclusive city approach has been proposed by international organizations as well as various scholars. This approach seeks to achieve a sustainable society through the equitable spatial distribution of services, benefits, resources, and facilities for all social strata, age groups, and genders. Furthermore, this approach, with an emphasis on the realization of citizens' rights, aims to enhance mental well-being and the quality of life in cities. Investigations in the city of Qaen reveal that this city suffers from fundamental deficiencies and barriers across various dimensions in achieving an inclusive city and, consequently, citizenship rights. Functional fragmentation among urban organizations, lack of transparency in programs, absence of appropriate horizontal and vertical relationships within the urban management system, and the lack of a holistic and comprehensive perspective have resulted in inadequate administration of the city and planning toward inclusivity. The dominance of a technocratic approach in the urban management system of Qaen has led to the prevalence of centralization, causing inter-organizational coordination and participation between urban organizations and citizens to be overlooked. Moreover, the failure to utilize flexible and forward-looking plans, inadequate identification and analysis of various variables, and insufficient capacity-building and feasibility assessments constitute other existing deficiencies in the city of Qaen. Therefore, it is necessary for the urban management system of Qaen to lay the groundwork for the development of an inclusive city and citizenship rights by creating equal opportunities for advancement in life for all across various dimensions, improving the quality of distribution of different services, diversifying the economy, eliminating discrimination among citizens in the enforcement of laws, emphasizing the public interest in various plans and programs, and benefiting from the participation and perspectives of citizens in city administration.

Keywords: Citizenship rights, Inclusive City, Partial least squares method, Qaen city, Urban development.

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)

مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، سال دوازدهم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۴، شماره پیاپی ۳۱

شناسایی مؤلفه‌های توسعه‌ی شهر فراگیر با تأکید بر حقوق شهروندی (مطالعه موردی: شهر قائن / استان خراسان جنوبی)^۱

مرتضی کشاورزی ولدانی^۲ (استادیار فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه بزرگمهر قائنات، قائن، ایران، نویسنده مسئول)

keshavarzvm@buqaen.ac.ir

احمد اسدی (دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه بزرگمهر قائنات، قائن، ایران)

asadi@buqaen.ac.ir

تاریخ تصویب: ۱۴۰۳/۰۷/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۴

صص ۱۱۶-۱۳۵

چکیده

افزایش شهرنشینی، نارضایتی افراد محروم و آسیب‌پذیر در شهرها و افزایش نگرانی نهادهای بین‌المللی به‌منظور کاهش نابرابری‌ها، موجب شکل‌گیری رویکردهای نوین در برنامه‌ریزی شهری مانند شهر فراگیر گردیده است. رویکرد شهر فراگیر با هدف توزیع برابر منابع و امکانات میان همه‌ی ساکنان شهر و تحقق حقوق شهروندی به‌دنبال برقراری عدالت در مناطق شهری می‌باشد. با توجه به تأثیر برنامه‌ریزی شهر فراگیر در تحقق حقوق شهروندی، پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های توسعه‌ی شهر فراگیر در شهر قائن با تأکید بر حقوق شهروندی نگارش شده است. در این راستا، روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت تحلیلی-اکتشافی می‌باشد که به‌منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس با روش حداقل مربعات جزئی در نرم‌افزار Smart-pls استفاده شده است. جامعه‌ی آماری تحقیق نیز شامل مدیران و مسئولان شهری و نخبگان دانشگاهی است که با توجه به مشخص نبودن تعداد جامعه‌ی آماری، حجم نمونه با استفاده از روش کوهن ۹۰ نفر تعیین گردیده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که به ترتیب بیشترین اثرگذاری بر تحقق شهر فراگیر قائن با تأکید بر حقوق شهروندی مربوط به مؤلفه‌های مدنی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، با ضرایب ۰/۷۹۱، ۰/۷۲۴، ۰/۶۳۹ و ۰/۵۷۹ می‌باشد. در بین مؤلفه‌های فرعی نیز بیشترین اثرگذاری مورد مربوط به مؤلفه‌های اجرای یکسان قوانین برای همه با درنظرگیری اقشار و گروه‌های مختلف جامعه، ایجاد فرصت پیشرفت در زندگی برای همه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فردی، آزادی بیان و عقیده و ایجاد زمینه‌ای برای تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها برای اقشار و اصناف مختلف در زمینه‌ی پیگیری حقوق خود است. **کلیدواژه‌ها:** توسعه‌ی شهری، حقوق شهروندی، شهر فراگیر، شهر قائن، مدل حداقل مربعات جزئی.

^۱. مقاله‌ی حاضر مستخرج از طرح پژوهی با عنوان شهر فراگیر الگویی برای تحقق حقوق شهروندی (مطالعه موردی: شهر قائن / استان خراسان جنوبی) تحت حمایت دانشگاه بزرگمهر قائنات می‌باشد.

۱. مقدمه

همگام با توسعه‌ی شهرنشینی در جهان و بهره‌مندی از مزایای آن، دولت‌ها با مشکلات و چالش‌های مختلفی در زمینه‌ی ایجاد عدالت اجتماعی و ارتقاء حقوق شهروندان در راستای تأمین حقوق شهروندی مواجه می‌باشند. این چالش‌ها زمانی اوج می‌گیرند که پای گروه‌های خاص و آسیب‌پذیر در میان باشد، چراکه این امر ارتباط مستقیمی با میزان حکمرانی مطلوب از طرف دولت‌ها دارد (گرچی ازندریانی و شیرزاد نظری، ۱۳۹۷، ص. ۱۳۸). همچنین همزمان با اوج‌گیری این چالش‌ها در مناطق شهری، برخی مضامین، مفاهیم و برچسب‌ها مانند شهرهای فراگیر، شهرهای تاب‌آور و شهرهای پایدار محبوبیت خاصی پیدا کرده‌اند. هر یک از این مفاهیم با دیدگاه‌های نظری خاص، زمینه‌های تجربی، جهت‌گیری‌های سیاسی و تفاسیر هنجاری همراه است (ما^۱ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۲). این مفاهیم اغلب به‌عنوان برندهای شهری برای اهداف سیاسی و تجاری استفاده می‌شوند (اشیوس و ادلنبوس^۲، ۲۰۰۹، ص. ۲۷۳). در این بین، شهر فراگیر، رویکردی یکپارچه است که شامل پایداری، تاب‌آوری، قابلیت دسترسی و راه‌حل‌های مقرون به صرفه در راستای رویایی با چالش‌هایی است که پیش روی گروه‌های فقیر و آسیب‌پذیر شهری قرار دارد. این امر از طریق افزایش دسترسی آنها به خدمات و زیرساخت‌های شهری از طریق سرمایه‌گذاری‌های هدفمند صورت می‌گیرد (فورام^۳ و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۵۲). از طرفی این رویکرد، یک مکانیزم تحول نهادی را تشویق می‌کند که کلیه‌ی مؤسسات و ذی‌نفعان «دولت، بخش خصوصی و جامعه‌ی مدنی» را که توانایی ارائه‌ی سیستم‌هایی برای ارائه‌ی خدمات همه‌شمول را دارند، گرد هم می‌آورد. درواقع شهر فراگیر شبکه‌ی گسترده‌ای به‌منظور دخیل کردن افراد فقیر، بی‌کار و غیر حقوق‌بگیر را در پروژه‌ها و برنامه‌های سرمایه‌گذاری شهری برای بهبود زندگی آنها ایجاد می‌کند (سینگرو و لینفیلد^۴، ۲۰۱۷، ص. ۳). همچنین در این رویکرد تأکید بر حقوق شهروندی مدنظر می‌باشد (خیاطزاده-ماهانی^۵ و همکاران، ۲۰۲۰، ص. ۲۶۹۷) تا دولت‌های محلی و سازمان‌های اجتماعی با بهره‌گیری از مضامین این رویکرد مقدمات توسعه‌ی سرمایه‌های انسانی و پایداری شهرها را فراهم سازند (فرناندز نونز^۶ و همکاران، ۲۰۲۲، ص. ۲).

به‌طور کلی می‌توان عنوان کرد که شهر فراگیر و حقوق شهروندی از مفاهیم مهم در ادبیات برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شوند که مطالعات متعددی در این زمینه‌ها انجام گرفته است. زنگنه و همکاران (۱۳۹۶)، در تحقیقی به تحلیل رابطه‌ی آگاهی از حقوق شهری بر شهروندی فعال پرداخته‌اند. سلامی و مظهری (۱۳۹۹)، حقوق کودکان در حوزه‌ی حقوق شهری با تأکید بر کنوانسیون حقوق کودک را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. سلامی و مظهری (۱۴۰۰)، در پژوهشی به بررسی تکالیف مدیریت شهری در تحقق حقوق زیست‌محیطی شهروندان پرداخته‌اند. اسدزاده و همکاران (۱۴۰۱)، در پژوهشی خود وضعیت کلان‌شهر تهران را بر مبنای

1. Ma

2. Eshuis and Edelenbos

3. Phoram

4. Singru and Lindfield

5. Khayatzaheh-Mahani

6. Fernandez Núñez

شاخص های شهر فراگیر مورد تحلیل قرار داده اند. الساندریا^۱ (۲۰۱۶)، در مطالعه ی خود استراتژی ها، تجربیات و دستورالعمل های شهر فراگیر را بررسی کرده است. خو و^۲ و همکاران (۲۰۲۰)، در تحقیق شهر تاریخی جورج تاون^۳، پنانگ^۴ را از منظر شهر خلاق فراگیر، مورد بررسی قرار داده اند. کارنمولا^۵ و همکاران (۲۰۲۱)، در پژوهشی رابطه ی شهرهای فراگیر و پایداری اجتماعی بررسی نموده اند. ندرهند^۶ و همکاران (۲۰۲۳)، در پژوهشی بازآفرینی شهر از دیدگاه حیات گرایی شهری مبتنی بر برنامه ریزی عدالت محور و دربرگیرنده ی حقوق مختلف شهروندان را مورد بررسی قرار داده اند.

بنابراین می توان بیان داشت که پیشینه ی تجربی حول محور بررسی شهر فراگیر و شاخص های آن، چالش های دستیابی به شهر فراگیری و ارتباط شهر فراگیری با مؤلفه های مختلف بوده و شناسایی مؤلفه های توسعه ی شهر فراگیر در زمینه ی حقوق شهروندی به عنوان یکی از ارکان های توسعه ی شهر فراگیر خلأ پژوهش های گذشته بوده است.

با بررسی ادبیات نظری نیز می توان بیان داشت که افزایش شهرنشینی، نارضایتی افراد محروم و آسیب پذیر در شهرها، افزایش نگرانی و آگاهی نهادهای بین المللی به منظور کاهش نابرابری و همچنین ظهور اندیشه های برنامه ریزی مشارکتی و ناکارآمدی رویکردهای متداول برنامه ریزی، از مهم ترین دلایل شروع گفتمان شهر فراگیر در ادبیات برنامه ریزی هستند (شه^۷ و همکاران، ۲۰۱۵، ص. ۳). سازمان ها و نهادهای بزرگ بین المللی مانند سازمان ملل و بانک جهانی، به منظور ارائه ی راه حل جامع و مشترک برای خروج از این چالش ها اسناد، دستورالعمل ها و راهبردهای مختلفی را ارائه کرده اند که از مهم ترین آنها می توان به دستورالعمل ۲۰۳۰ یا همان سند اهداف توسعه ی پایدار اشاره کرد که با حضور ۱۹۴ کشور در سپتامبر سال ۲۰۱۵ با هدف درک حقوق همه ی انسان ها به تصویب رسید (گونگ و لیو^۸، ۲۰۱۷، ص. ۱۲). این دستورالعمل شامل ۱۷ محور اصلی توسعه ی پایدار است که هر محور متناظر با یک هدف کلان است و از ۱۶۹ هدف خرد تشکیل می شود که باید تا سال ۲۰۳۰ محقق شوند. یازدهمین محور در این سند به طور مستقیم به موضوع شهرها و جوامع پایدار اشاره می کند که یکی از مهم ترین اهداف خرد آن دستیابی به جوامع فراگیر است (رینی^۹، ۲۰۱۶، ص. ۸). از سوی دیگر در سال ۲۰۱۶، پس از برگزاری کنفرانس هیئات^{۱۰}، دستورالعمل جدیدی برای دستیابی به توسعه ی پایدار شهری با اجماع رهبران سیاسی جهان به تصویب رسید. یکی از مهمترین تصمیم گیری های صورت گرفته در این نشست، اطمینان از دسترسی همه ی شهروندان به خدمات اساسی و اولیه ی زندگی در شهرها است

1. Alessandria
2. Khoo
3. George Town
4. Penang
5. Carnemolla
6. Nederhand
7. Shah
8. Gong and Lyu
9. Rini
10. HABITAT III

(پارنل^۱، ۲۰۱۶، ص. ۵۳۰). بنابراین می‌توان عنوان کرد که شهر فراگیر همسو با اهداف توسعه‌ی پایدار می‌باشد و در گفتمان‌های بین‌المللی مختلف مورد تأکید قرار گرفته است (چلیوتیس^۲، ۲۰۲۰، ص. ۲؛ میچال و سیلویا^۳، ۲۰۱۹، ص. ۷۶). همچنین شهر فراگیر از لایه‌های مختلف شامل خدمات شهر، فناوری، زیرساخت‌ها و سیستم‌های مدیریتی تشکیل شده است (یگیتکانلار و لی^۴، ۲۰۱۴، ص. ۱۰۵).

در اسناد فرادست شهری و فراشهری ایران نیز، به ضرورت دستیابی به جامعه‌ای یکپارچه، منسجم و برخوردار از عدالت اجتماعی تأکید ویژه‌ای شده است. به عبارتی شهرهای کشور برای رویارویی با چالش‌های موجود خود، باید به سوی توزیع عادلانه‌ی مزایا و فرصت‌های ناشی از توسعه‌ی میان‌همه‌ی شهروندان خود و تحقق حقوق شهروندی گام بردارند (رحیم‌زاد مدنی و همکاران، ۱۴۰۰، ص. ۹۵). بنابراین می‌توان گفت که مفهوم شهر فراگیر رابطه‌ی متقابلی با حقوق شهروندی دارد و این موضوع در پژوهش‌های مختلف مورد تأیید قرار گرفته است (آتاندا و اوزتورک^۵، ۲۰۲۰، ص. ۶۲؛ چیو^۶، ۲۰۰۶، ص. ۱۷؛ دمپسی^۷ و همکاران، ۲۰۱۱، ص. ۲۹۰).

در راستای حقوق شهروندی (شهری) نیز می‌توان گفت که این رشته شاخه‌ای از حقوق عمومی است که به حقوق اساسی شهروندان در ابعاد محلی می‌پردازد و روابط آنها را با مدیران و نهادهای حاکمیتی شهری از جمله شهرداری، شورای شهر و سایر ادارات مرتبط تنظیم می‌نماید (مظهری، ۱۳۹۴، ص. ۱۵). بنابراین دامنه و گستره‌ی حقوق شهری شامل برنامه‌ریزی و مدیریت شهری است و طیف وسیعی از فعالیت‌های مربوط به شهرسازی، معماری، توسعه‌ی شهری، اقتصاد شهری، سیاست شهری و فرهنگ شهری را تحت پوشش قرار می‌دهد (سازمان ملل^۸، ۲۰۱۲، ص. ۱). از نظر ژان ژاک روسو^۹ مفهوم شهروندی به معنای ترجیح خیر و صلاح عمومی بر منافع خصوصی است و براین اساس شهروند ایده‌آل کسی است که بتواند مصلحت عموم را اداره کند و منافع عمومی را بر منافع فردی ترجیح دهد (بشیریه، ۱۳۹۹، ص. ۲۲۶). به‌منظور تحقق مفهوم شهروندی، برخورداری شهروندان از حقوق شهری یا حقوق شهروندی الزامی است (خنگ^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۳۳۵). همچنین می‌توان عنوان کرد که حقوق شهروندی مجموعه حقوقی است که افراد به اعتبار موقعیت شهروندی خود دارا می‌باشند و مجموعه قواعدی است که بر موقعیت آنان در جامعه حکومت می‌کند (نیوولینک^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۹، ص. ۲۷۶). از این‌رو تعریف «حقوق شهروندی» یک مفهوم نسبتاً وسیعی است که شامل حقوق

1. Parnell
2. Cheliotis
3. Michał and Sylwia
4. Yigitcanlar and Lee
5. Atanda and Ozturk
6. Chiu
7. Dempsey
8. United Nation
9. Jean Jacques Rousseau
10. Khong
11. Nieuwelink

مدنی و سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و فردی می باشد (شولز^۱ و همکاران، ۲۰۱۸، ص.۳). مارشال^۲ سه نوع حقوق را مرتبط با رشد شهروندی تشخیص می دهد. نخست؛ حقوق مدنی که شامل آزادی فردی در برابر تجاوز غیرقانونی دولت به مالکیت خصوصی، آزادی بیان و اندیشه، مالکیت و عدالت است. دوم؛ حقوق سیاسی که به حق برخورداری از رأی و حق مشارکت در قدرت و تصمیم گیری های سیاسی مربوط می شود. سوم؛ حقوق اجتماعی که دربرگیرنده ی مجموع حقوق مربوط به رفاه و خدمات اجتماعی، حق اشتغال، حق آموزش و حق برخورداری از بیمه های اجتماعی است (سام آرام و برزگر پاریزی، ۱۳۹۵، ص.۸۰). کاستلز و دیویدسون^۳ نیز علاوه بر مورد تأیید قرار دادن دیدگاه مارشال، حقوق فرهنگی را به حقوق اساسی شهروندی اضافه کرده اند. طبق نظر ایشان حقوق فرهنگی طیف گسترده ای از حقوق است و احترام به تنوع فرهنگی شهروندان، توجه به عامه ی مردم، مشارکت در فرهنگ عمومی جامعه و داشتن فرصت برای تغییر آن، حق آموزش و حق انسان برای دستیابی به فرهنگ در تمام ابعاد را دربر می گیرد (کاستلز و دیویدسون، ۱۳۸۲، ص.۳۷).

در نهایت می توان گفت که با توجه به ضرورت کاربرست رویکردهای نوین در برنامه ریزی شهرهای امروزی و تأثیر این رویکردها در تحقق توسعه ی پایدار و حقوق شهروندی، هدف از تحقیق حاضر تدوین الگوی شهر فراگیر در شهر قائن با تأکید بر شاخص های حقوق شهروندی می باشد. شهر قائن دومین شهر بزرگ استان خراسان جنوبی محسوب می گردد که بر اساس اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵، ۴۲۳۲۳ نفر جمعیت داشته و طی دوره ی ۵۰ ساله (۱۳۹۵-۱۳۴۵) شاهد ۶/۵ برابر شدن جمعیت خود بوده است. این شهر با توجه به نقش خود در سلسله مراتب شهرها (به عنوان شهر کوچک) نیازمند برنامه ریزی در ابعاد مختلف به ویژه شهر فراگیر می باشد تا ضمن ارتقاء کیفیت زندگی و رفاه ذهنی شهروندان و دستیابی به توسعه ی پایدار، مانع از مهاجرت ساکنان شهر به شهرهای میانی، بزرگ و کلان شهر مشهد گردیده و همچنین جاذب مهاجران باشد. در این راستا، پاسخگویی به سؤال زیر اساس کار پژوهش حاضر می باشد:

- مهم ترین مؤلفه های تأثیرگذار بر تحقق الگوی شهر فراگیر در قائن با تأکید بر حقوق شهروندی کدامند؟

۲. روش شناسی

با توجه به اینکه تحقیق حاضر به دنبال توسعه ی دانش کاربردی در زمینه ی تدوین الگوی شهر فراگیر بر مبنای شاخص های حقوق شهروندی است، لذا تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر ماهیت تحلیلی-اکتشافی می باشد. در این تحقیق ابتدا از طریق مطالعات اسنادی مؤلفه های تأثیرگذار بر تحقق شهر فراگیر با تأکید بر حقوق شهروندی شناسایی، سپس با پرسشگری از مدیران و مسئولان شهری و نخبگان دانشگاهی میزان تأثیرگذاری هر کدام از مؤلفه ها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل داده ها

1. Schulz

2. Marshal

3. Stephen Castles and Alastair Davidson

نیز از معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس با روش حداقل مربعات جزئی در نرم افزار Smart-pls استفاده شده است. قابل ذکر است با توجه به مشخص نبودن تعداد جامعه‌ی آماری، حجم نمونه با استفاده از روش کوهن^۱ در سطح اطمینان ۹۵ درصد، ۹۰ نفر تعیین گردیده که نحوه‌ی دسترسی به آنها بر مبنای روش گلوله برفی می‌باشد.

فرمول کوهن:

رابطه‌ی (۱):

$$n = (z^2 \times s^2) / d^2$$

در این فرمول Z یک مقدار ثابت است که به فاصله‌ی اطمینان و سطح خطا (α) بستگی دارد. با توجه به تعیین فاصله‌ی اطمینان ۹۵ درصد بنابراین d برابر ۰/۰۵ و Z برابر با ۱/۹۶ می‌باشد. S نیز واریانس نمونه‌ی اولیه می‌باشد که با پرسشگری از ۲۰ نمونه‌ی اولیه از حجم نمونه به دست می‌آید. بر مبنای محاسبات صورت گرفته واریانس نمونه‌ی اولیه ۰/۲۴۲ به دست آمده و با جاگذاری در فرمول فوق حجم نمونه ۹۰ نفر برآورد شده است.

$$n = (3/8416 \times 0/0585) \div 0/0025 = 90$$

لازم به ذکر است که قلمرو این پژوهش در ابعاد زمانی و مکانی به پاییز و زمستان ۱۴۰۲ در شهر قائن مربوط می‌باشد. همچنین برای سهولت کار تمام متغیرهای موجود در پژوهش کدبندی شده‌اند. این متغیرها با توجه به مبانی نظری تحقیق انتخاب شده‌اند.

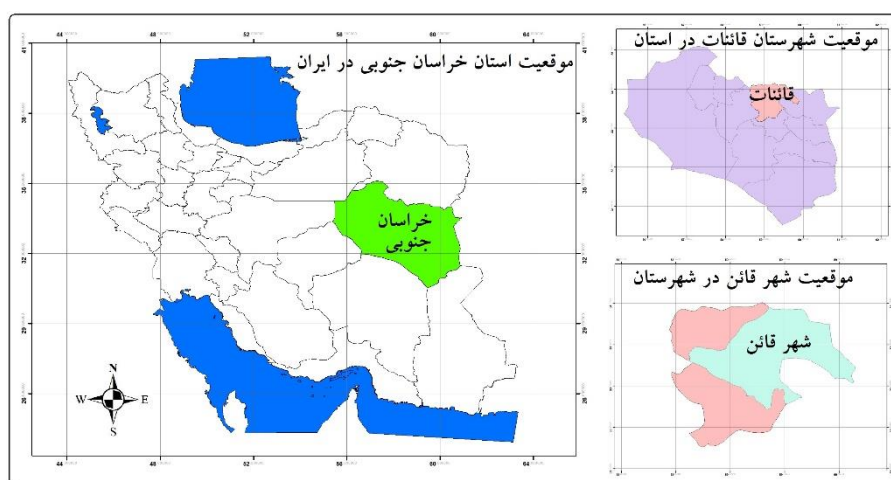
جدول ۱. مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تحقق شهر فراگیر با تأکید بر حقوق شهروندی

مؤلفه‌ها	گویه‌ها
اجتماعی S	ایجاد فرصت پیشرفت در زندگی برای همه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فردی S1، تأکید بر تجربه، توانایی و تخصص در استخدام افراد و جلوگیری از رابطه‌مندی در این حوزه S2، ارتقاء کیفیت خدمات مختلف آموزشی، بهداشتی-درمانی، تفریحی و ... در شهر و توزیع متعادل آنها S3، تنوع‌بخشی به اقتصاد به منظور تحقق درآمدهای مکفی برای شهروندان S4.
سیاسی P	ایجاد زمینه‌ای برای تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها برای اقشار و اصناف مختلف در زمینه‌ی پیگیری حقوق خود P1، اعطای آزادی عمل به احزاب و گروه‌های سیاسی P2، داشتن حق رأی شهروندان در ابعاد مختلف مدیریتی شهر و بهره‌مندی از دیدگاه‌ها و ترجیحات آنها P3، ارائه‌ی دقیق اخبار و اطلاعات سیاسی و همچنین اطلاعات انواع طرح‌ها و برنامه‌های شهری به شهروندان P4.
مدنی C	آزادی بیان و عقیده CR1، عدم تبعیض بین شهروندان برای ارائه‌ی خدمات CR2، اجرای یکسان قوانین برای همه با در نظرگیری اقشار و گروه‌های مختلف جامعه CR3، امکان نامزد شدن در پست‌های سیاسی برای همگان CR4.
فرهنگی CU	ایجاد زمینه‌های برگزاری مراسم مذهبی برای ادیان مختلف (مسلمانان و غیرمسلمانان) CU1، عدم گسست اجتماعی-فرهنگی بین قومیت‌های مختلف CU2، عدم تبعیض بین اقلیت‌ها و اکثریت‌ها و همچنین در نظرگیری منافع گروه‌های آسیب‌پذیر CU3، در نظرگیری مصلحت عمومی نسبت به مصلحت فردی یا گروه خاص CU4.

مأخذ: (بشیری، ۱۳۹۹؛ مظهری، ۱۳۹۴؛ کاستلز و دیویسون، ۱۳۸۲؛ آناندا و اوزتورک، ۲۰۲۰؛ الساندرا، ۲۰۱۶؛ خو، ۲۰۲۰؛

شولز، ۲۰۱۸).

در راستای قلمرو پژوهش نیز می توان گفت که شهر قائن مرکز شهرستان قائنات و دومین شهر بزرگ استان خراسان جنوبی محسوب می گردد که بر اساس اطلاعات سرشماری مرکز آمار ایران در سال ۱۳۹۵ دارای ۴۲۳۲۳ نفر جمعیت بوده است. بر اساس آخرین یافته های باستان شناسی، سابقه ی سکونت در شهر قائن به دوران پارینه سنگی میانی (حدود ۳۰ هزار سال قبل) می رسد. این شهر بین ۵۹ درجه و ۱۲ دقیقه تا ۵۹ درجه و ۱۴ دقیقه ی طول شرقی و ۳۳ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۳ درجه و ۴۵ دقیقه ی عرض شمالی واقع است. همچنین قائن بر روی دشتی هموار در ارتفاع ۱۴۴۰ متر از سطح دریا قرار داشته و فاصله ی آن از بیرجند مرکز استان خراسان جنوبی ۱۰۵ کیلومتر است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهر قائن

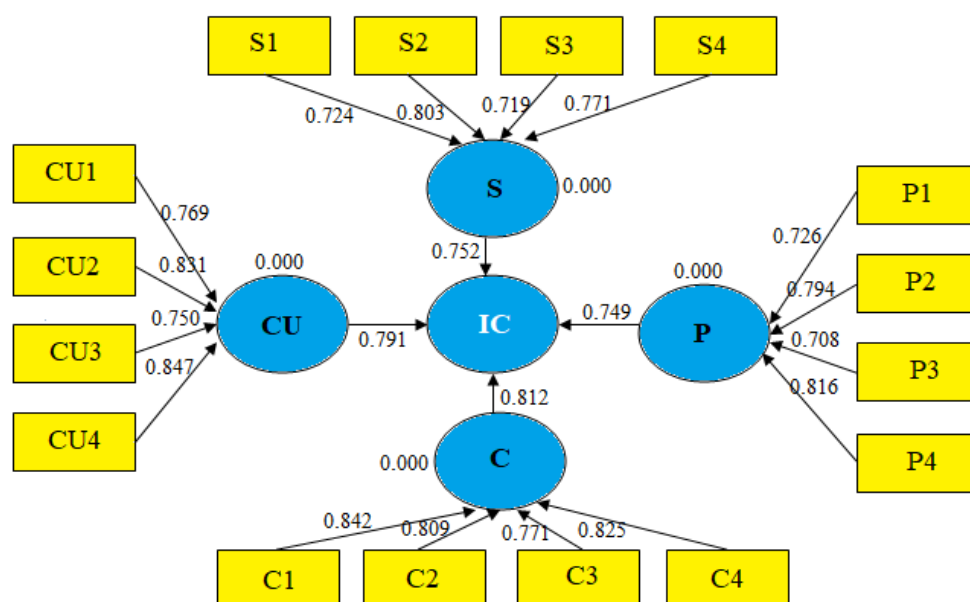
۳. یافته ها

به منظور شناسایی مؤلفه های تأثیرگذار بر تحقق شهر فراگیر با تأکید بر حقوق شهروندی از معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس با روش حداقل مربعات جزئی در نرم افزار Smart-pls استفاده شده است. در روش حداقل مربعات جزئی (PLS) ابتدا پایایی و روایی متغیرها محاسبه می شود. در این راستا، ضریب سنتی برای بررسی پایایی متغیرها ضریب آلفای کرونباخ است. اما چون این ضریب کمی سختگیرانه است، در تحقیقاتی که از معادلات ساختاری مبتنی بر واریانس استفاده می کنند، می توان از ضریب ترکیبی نیز استفاده نمود. تفاوتی ندارد که از کدام ضریب استفاده می شود در هر صورت مقدار قابل قبول برای این دو ضریب حداقل ۰/۷ است. در این تحقیق هر دو ضریب آلفای کرونباخ و ضریب ترکیبی برای بررسی پایایی متغیرها مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول ۲. خروجی الگوریتم PLS در آزمون پایایی مدل‌های اندازه‌گیری

مؤلفه‌ها	ضریب ترکیبی	آلفای کرونباخ
S	۰/۷۸۱۴۹۱	۰/۷۵۹۳۷۵
P	۰/۷۴۵۴۷۲	۰/۸۰۳۴۱۱
C	۰/۸۲۲۶۰۵	۰/۷۶۱۵۹۶
CU	۰/۷۴۶۱۴۹	۰/۸۱۱۴۱۷

همان‌طور که در جدول شماره ۲ مشخص است مقادیر آلفای کرونباخ و ضریب ترکیبی برای تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ می‌باشد که به معنی پایایی مناسب متغیرها است.

شکل ۲. آزمون پایایی مدل‌های اندازه‌گیری (بار عاملی)

همان‌طور که در شکل شماره ۲ قابل مشاهده است، تمامی مؤلفه‌ها دارای بار عاملی بالاتر از مقدار حداقلی ۰/۷ هستند که بیانگر پایایی مناسب مؤلفه‌ها است.

همچنین برای ارزیابی روایی در مدل‌های حداقل مربعات جزئی باید هم روایی همگرا و هم روایی افتراقی را مورد محاسبه قرار داد. در روش حداقل مربعات جزئی از متوسط واریانس استخراج‌شده (AVE) برای محاسبه‌ی روایی همگرا استفاده می‌شود. مقدار حداقلی برای روایی همگرای مناسب برای هر متغیر ۰/۵ است (جدول شماره ۳). همچنین برای بررسی روایی افتراقی مؤلفه‌ها باید از جذر متوسط واریانس استخراج‌شده برای هر متغیر استفاده نمود. محاسبه‌ی جذر متوسط واریانس استخراج‌شده برای هر متغیر به روش دستی می‌باشد (جدول شماره ۳) و جذر به‌دست آمده باید از ضریب همبستگی آن متغیر با سایر متغیرها بیشتر باشد.

جدول ۳. روایی همگرایی متغیرها (متوسط واریانس استخراج شده) و جذر متوسط واریانس استخراج شده

مؤلفه ها	AEV	جذر AEV
S	۰/۶۹۴۹۳۱	۰/۸۳۳۶۲۵
P	۰/۷۱۵۴۰۵	۰/۸۴۵۸۱۶
C	۰/۷۶۴۸۲۶	۰/۸۷۴۵۴۳
CU	۰/۵۸۱۴۵۷	۰/۷۶۲۵۳۳

جدول شماره ۳ نشان می دهد مقدار متوسط واریانس استخراج شده برای متغیرهای اصلی این تحقیق بین ۱/۰۰۰ و ۰/۵۸۱ است که از مقدار حداقلی ۰/۵ بیشتر است که نشانگر روایی همگرایی مناسب متغیرها است. همچنین در بررسی روایی افتراقی متغیرها که به عنوان روایی تقاطعی متغیرها هم یاد می شود، بار عاملی هر گویه (متغیر آشکار) با سازهی خود (متغیر پنهان)، بایستی حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی آن گویه بر سازهی دیگر باشد. خروجی ها در این خصوص نشان می دهد که بار عاملی هر گویه (متغیر آشکار) با سازهی خود (متغیر پنهان)، حداقل ۰/۱ بیشتر از بار عاملی آن گویه بر سازهی دیگر است.

نهایتاً جهت بررسی روایی افتراقی، از ماتریس همبستگی متغیرهای پنهان/سازه و جذر متوسط واریانس استخراج شده استفاده می شود. در این ماتریس جذر به دست آمده (جدول ۴) جایگزین اعداد قطر ماتریس می شود، در این ماتریس باید اعداد جذر بیشتر از همبستگی سازه با سازه باشد.

جدول ۴. ماتریس همبستگی و جذر متوسط واریانس استخراج شده

مؤلفه ها	S	P	C	CU
S	۰/۸۲			
P	۰/۱۹	۰/۷۴		
C	۰/۲۷	۰/۴۱	۰/۷۱	
CU	۰/۳۹	۰/۲۳	۰/۴۷	۰/۸۷

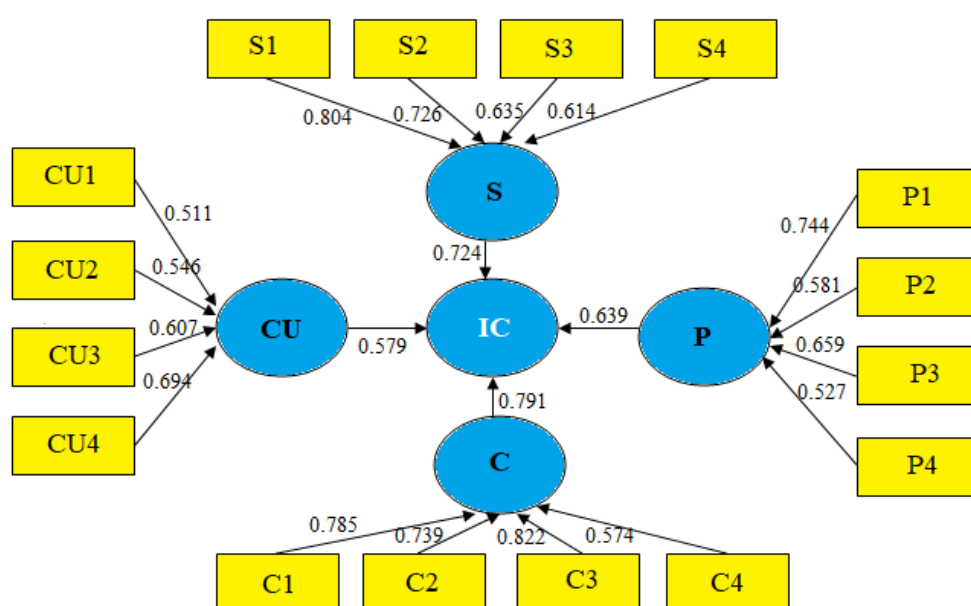
همان طور که در جدول شماره ۴ قابل مشاهده است، مقدار جذر متوسط واریانس استخراج شده برای تمامی سازه ها (متغیرهای پنهان) از ضریب همبستگی آن با سایر سازه ها بیشتر است که نشان دهنده ی روایی افتراقی مناسب سازه ها (متغیرهای پنهان) می باشد.

پس از ارزیابی پایایی و روایی مدل ساختاری مورد آزمون قرار می گیرد. مدل ساختاری مدلی است که در آن روابط بین متغیرهای مکنون و وابسته مورد توجه قرار می گیرد. یک مدل معادلات ساختاری از چندین مدل اندازه گیری و فقط یک مدل ساختاری تشکیل می شود؛ در آزمون مدل ساختاری معیارهای زیر را بررسی می کنیم:

- شاخص ضریب تعیین (R^2) متغیرهای مکنون درونزا؛

• ضرایب مسیر (بتا) و معناداری آن.

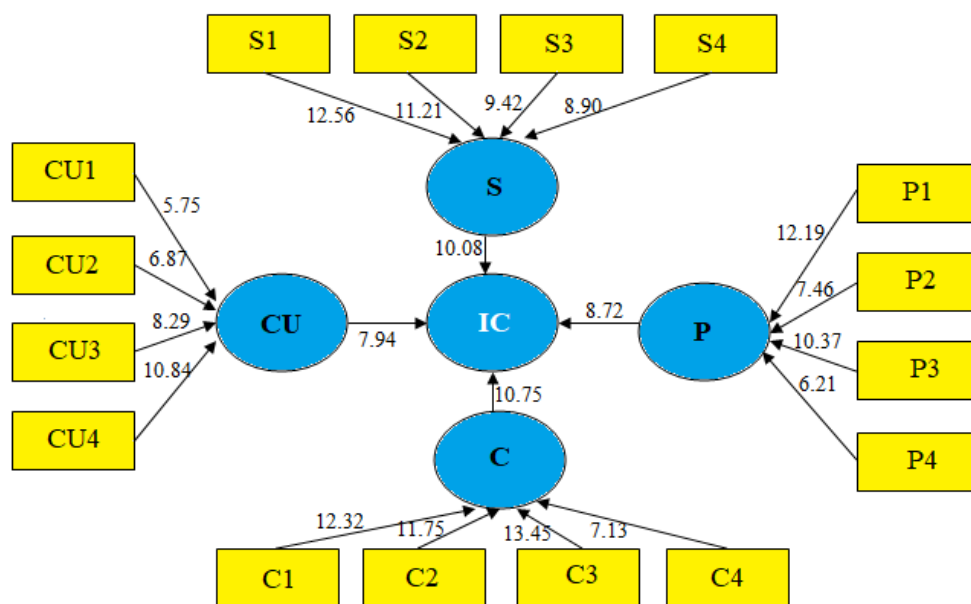
در این بخش از تحقیق ضرایب استانداردشده مسیرهای مربوط به فرضیه‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد (اثرگذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته). برای محاسبه ضرایب استاندارد مسیر بین متغیرها باید از الگوریتم پی‌ال‌اس استفاده نمود. ضرایب استانداردشده بین متغیر مستقل و وابسته نشان می‌دهد که متغیر مستقل این میزان درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌کند. شکل شماره ۳ ضرایب استانداردشده مسیرهای مربوط به هر یک از فرضیه‌ها را نشان می‌دهد.

شکل ۳. اثرگذاری متغیر/های مستقل بر روی متغیر/های وابسته (ضرایب استانداردشده)

شکل شماره ۳ نشان می‌دهد که به ترتیب بیشترین اثرگذاری بر تحقق شهر فراگیر قائلان با تأکید بر حقوق شهروندی مربوط به مؤلفه‌های مدنی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، با ضرایب ۰/۷۹۱، ۰/۷۲۴، ۰/۶۳۹ و ۰/۵۷۹ می‌باشد. بیشترین اثرگذاری در بین مؤلفه‌های فرعی مورد بررسی نیز مربوط به اجرای یکسان قوانین برای همه با در نظرگیری اقشار و گروه‌های مختلف جامعه، ایجاد فرصت پیشرفت در زندگی برای همه در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و فردی، آزادی بیان و عقیده و ایجاد زمینه‌ای برای تشکیل اجتماعات و انجمن‌ها برای اقشار و اصناف مختلف در زمینه‌ی پیگیری حقوق خود است.

همچنین در مدل پی‌ال‌اس جهت بررسی معنی‌داری روابط بین متغیرها یعنی معنی‌دار بودن اثرگذاری متغیر/های مستقل بر متغیر/های وابسته از مقدار آماری تی به دست آمده از خروجی مدل استفاده می‌شود. به گونه‌ای که مقدار آماری تی بزرگتر از ۱/۹۶ برای معنی‌داری در سطح ۹۵ درصد و مقدار آماری بزرگتر از ۲/۵۸ برای معنی‌داری در سطح ۹۹ درصد اطمینان مورد قبول می‌باشد (شکل شماره ۴).

شکل ۴. آزمون مدل ساختاری

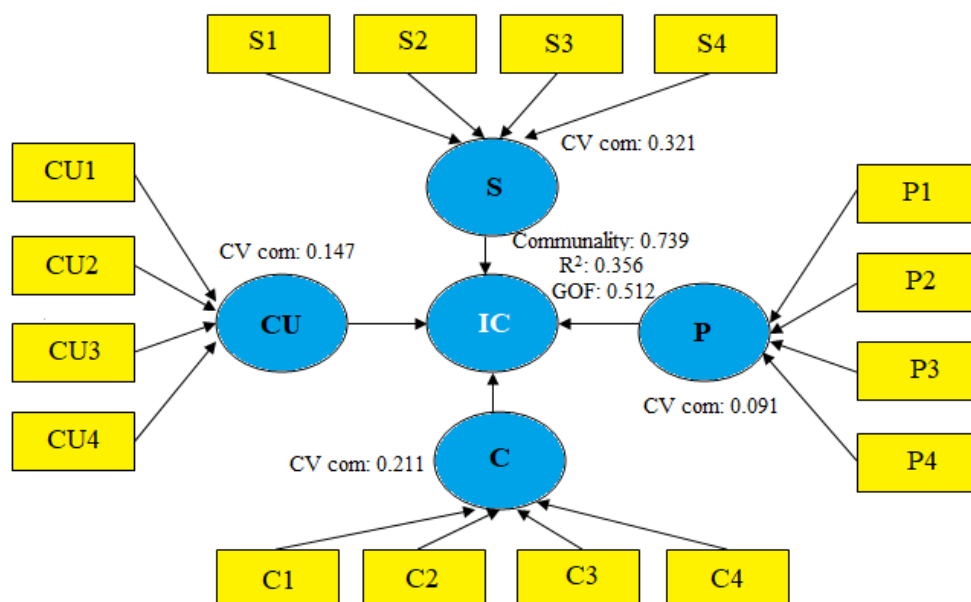
مقدار آماری تی در مدل تحقیق برای متغیرها نشان می دهد همه ی ۱۶ متغیری که اثرگذاری آنها بر متغیر تحقق شهر فراگیر بر مبنای حقوق شهروندی در قائلن مورد بررسی قرار گرفته، دارای ارزش آماری بالاتری از ۲/۵۸ بوده و در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه ی متغیرهای مورد بررسی معنی دار می باشد. در جدول ۵ و شکل شماره ۴ که مربوط به نتایج مدل است، آنچه که مهم است مقدار آماری متغیرها و در واقع مقدار آماری اثرگذاری متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. روابطی که در آن مقدار آماری به دست آمده بزرگتر از ۱/۹۶ باشد، تأیید می شوند و روابطی که مقدار آماری آنها کمتر از ۱/۹۶ باشد مورد تأیید واقع نمی شوند.

جدول ۵. آزمون مدل ساختاری (ضرایب مسیر میانگین، انحراف معیار، مقادیر تی)

مسیر	ضرایب مسیر	انحراف معیار	آماره تی	نتایج آزمون
S->IC	۰/۷۲۴۳۹۸	۰/۰۴۸۷۶۱	۱۰/۰۸۳۷۱۵	تأیید
P->IC	۰/۶۳۹۰۶۷	۰/۰۳۹۵۴۸	۸/۷۲۴۹۲۸	تأیید
C->IC	۰/۷۹۱۴۵۱	۰/۰۵۷۸۸۲	۱۰/۷۵۲۹۰۱	تأیید
CU->IC	۰/۵۷۹۲۴۶	۰/۰۴۳۶۵۹	۷/۹۴۰۵۸۲	تأیید

سومین مرحله در روش حداقل مربعات جزئی (PLS) بررسی کیفیت مدل های اندازه گیری و ساختاری است. در این راستا، از آزمون ارزیابی مدل اندازه گیری انعکاسی به منظور سنجش اعتبار اشتراک استفاده می شود. چنانچه مقدار $1-SSE/SSO$ که در واقع همان $CV\ com$ مربوط به شکل ۵ است، مثبت باشد، کیفیت ابزار

اندازه‌گیری مناسب است. این شاخص درواقع توانایی مدل مسیر را در پیش‌بینی متغیرهای مشاهده‌پذیر از طریق متغیر پنهان متناظرشان می‌سنجد. شکل شماره ۵ آزمون کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری را نشان می‌دهد.

شکل ۵. آزمون کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری

با توجه خروجی الگوریتم PLS که در شکل شماره ۵ و جدول شماره ۶ ارائه شده است و مقادیر مثبتی را نشان می‌دهند، می‌توان گفت که مقادیر محاسبه‌شده در حد بالایی قابل قبول می‌باشند. در نتیجه مدل اندازه‌گیری از کیفیت خوبی برخوردار بوده و مدل توانایی پیش‌بینی را داراست.

جدول ۶. خروجی آزمون کیفیت مدل‌های اندازه‌گیری و ساختاری

مؤلفه‌ها	1-SSE/SSO
S	۰/۳۲۱۷۴۱
P	۰/۰۹۱۵۶۳
C	۰/۲۱۱۱۴۵
CU	۰/۱۴۷۵۱۹

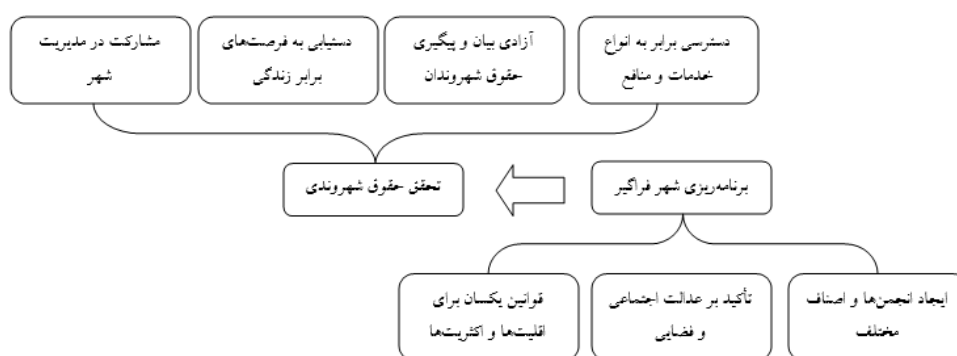
درنهایت آخرین مرحله بررسی براز مدل می‌باشد. در مدل‌سازی حداقل مربعات جزئی، شاخصی به نام نیکویی برازش پیشنهاد شده است. این شاخص هر دو مدل اندازه‌گیری و ساختاری را مدنظر قرار می‌دهد و

به عنوان معیاری برای سنجش عملکرد کلی مدل به کار می رود. این شاخص به صورت میانگین R^2 و متوسط مقادیر اشتراکی محاسبه می شود:

$$Gof = \sqrt{communality \times \overline{R^2}}$$

حدود این شاخص بین صفر و یک بوده و سه مقدار ۰/۰۱، ۰/۲۵ و ۰/۳۶ را به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای GOF معرفی نموده اند. متوسط مقادیر اشتراکی این مدل ۰/۷۳۹ و میانگین R^2 برابر با ۰/۳۵۶ است، نهایتاً شاخص GOF این مدل مقدار ۰/۵۱۲ به دست آمده است که از مطلوبیت کلی مدل حکایت دارد.

با توجه به نتایج به دست آمده می توان گفت که در شهر قائن متأسفانه نظام مدیریت شهری اثربخشی لازم را به منظور تحقق شهر فراگیر و حقوق شهروندی دارا نمی باشد. رویکرد متمرکز در نظام مدیریتی شهر و عدم بهره مندی از مشارکت ذی نفعان منجر به شکل گیری نظام اداره کننده ی شهر به صورت عمودی گردیده است. از طرفی عدم وجود تنوع اقتصادی، عدم تعادل فضایی در توزیع خدمات و منافع و در نظر نگرفتن حقوق اقشار مختلف در انواع طرح ها و برنامه ها از موانع اساسی تحقق شهر فراگیر و حقوق شهروندی در قائن محسوب می شود. در این راستا می توان الگوی تحقق شهر فراگیر قائن با تأکید بر حقوق شهروندی را به شرح شکل شماره ۶ نمایش داد.

شکل ۶. الگوی تحقق شهر فراگیر با تأکید بر حقوق شهروندی در قائن

۴. بحث

شهر فراگیر یکی از الگوهای مهم برنامه‌ریزی شهری است که به‌طور مستقیم با حقوق شهروندی مرتبط است. در این راستا، گیلبرت^۱ (۲۰۲۱)، معتقد است که شهر فراگیر می‌تواند مقدمات تحقق حقوق شهروندی را میسر سازد. همچنین صاحب‌نظران مختلف اصولی را به‌منظور تحقق شهر فراگیر و به تبع آن حقوق شهروندی مطرح کرده‌اند. کندینگ^۲ و همکاران (۲۰۱۴)، بررسی نیازهای گروه‌های سنی مختلف و ترجیحات شهروندان در نظام مدیریت شهری، جوی^۳ و همکاران (۲۰۲۰)، بهره‌مندی از مشارکت شهروندان در نظام اداره‌ی شهر، محارب^۴ و همکاران (۲۰۱۹)، حمایت مناسب مالی، اجتماعی و بهداشتی از اقشار آسیب‌پذیر و ساتسپی^۵ (۲۰۱۹)، همه‌شمولی فضاهای شهری را از عوامل تأثیرگذار بر تحقق شهر فراگیر و حقوق شهروندی عنوان کرده‌اند. بنابراین به‌منظور تحقق شهر فراگیر و حقوق شهروندی نیاز به مدیریت یکپارچه و سیستمی و همچنین قوانین و مقررات اثربخش احساس می‌گردد.

بنابراین می‌توان بیان داشت که شهر فراگیر به‌واسطه‌ی تأکید بر ابعاد مختلف حقوق شهروندی قابلیت اجرایی دارد. در این راستا، مهمترین مؤلفه‌ها در بُعد اجتماعی شامل برابری در فرصت‌های مختلف، تنوع‌بخشی به اقتصاد و ارتقاء کیفیت خدمات مختلف، در بُعد سیاسی شامل داشتن حق رأی، شکل‌گیری انجمن‌ها و اجتماعات مختلف و اعطای آزادی عمل به احزاب و گروه‌های سیاسی، در بُعد مدنی شامل عدم تبعیض و اجرای یکسان قوانین برای همه و آزادی بیان و عقیده و در بُعد فرهنگی شامل عدم تبعیض بین اقلیت‌ها و اکثریت‌ها و همچنین درنظرگیری منافع گروه‌های آسیب‌پذیر و تأکید بر مصلحت عمومی می‌باشند.

بررسی تطبیقی نتایج پژوهش با پیشینه‌ی مطالعاتی نیز حاکی از آن است که از منظر تأثیر همه‌شمولی فضاهای شهری بر حقوق شهروندی نتایج همسو با پژوهش سلامی و مظهري (۱۳۹۹)، از منظر حق مشارکت و تشکیل انجمن‌ها همسو با پژوهش سلامی و مظهري (۱۴۰۰) و از منظر تأکید بر حقوق مدنی در شهرهای فراگیر همسو با پژوهش کارنمولا و همکاران (۲۰۲۱) می‌باشد. همچنین تفاوت پژوهش حاضر با پیشینه‌ی مطالعاتی تأکید بر حقوق اجتماعی، سیاسی، مدنی و فرهنگی در الگوی شهر فراگیر بوده است.

۵. نتیجه‌گیری

در عصر حاضر با توجه به افزایش نابرابری‌ها در سطح شهرها، رویکردی به‌عنوان شهر فراگیر توسط سازمان‌های بین‌المللی و همچنین صاحب‌نظران مختلف مطرح گردیده است که به‌دنبال دستیابی به جامعه‌ای پایدار از طریق توزیع فضایی متعادل خدمات، منافع، منابع و امکانات برای تمامی اقشار و گروه‌های سنی و جنسی می‌باشد. همچنین این رویکرد با تأکید بر تحقق حقوق شهروندان به‌دنبال ارتقاء رفاه ذهنی و کیفیت زندگی

1. Gilbert
2. Kending
3. Joy
4. Mohareb
5. Satspi

شهرها است. بررسی در شهر قائل نشان می دهد که این شهر در ابعاد مختلف دارای کاستی ها و موانع اساسی برای تحقق شهر فراگیر و به تبع آن حقوق شهروندی است. تفرق عملکردی در سازمان های شهری، عدم شفافیت در برنامه ها، عدم وجود روابط افقی و عمودی مناسب در سیستم مدیریت شهری و همچنین نبود دیدگاه کل نگر و همه جانبه نگر باعث گردیده که اداره ی شهر و برنامه ریزی در راستای فراگیر بودن آن به طور مناسب انجام نگیرد. حاکمیت رویکرد تکنوکرات گرا در نظام مدیریت شهری قائل باعث گردیده که تمرکزگرایی بر سیستم غلبه داشته و هماهنگی و مشارکت بین سازمانی و سازمان های شهری با مردم نادیده گرفته شود. همچنین عدم بهره مندی از طرح های انعطاف پذیر و آینده نگر، عدم موضوع شناسی مناسب متغیرهای مختلف و عدم ظرفیت سنجی و امکان سنجی مناسب از سایر کاستی های موجود در شهر قائل می باشد. در این راستا، نتایج نشان می دهد که ترتیب بیشترین اثرگذاری بر تحقق شهر فراگیر قائل با تأکید بر حقوق شهروندی مربوط به مؤلفه های مدنی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، با ضرایب ۰/۷۹۱، ۰/۷۲۴، ۰/۶۳۹ و ۰/۵۷۹ است. بنابراین نیاز است نظام مدیریت شهری قائل با تأکید بر متغیرهای فرعی تر این مؤلفه ها و ایجاد زمینه ها و فرصت های برابر پیشرفت زندگی برای همه در ابعاد مختلف، ارتقاء کیفیت توزیع انواع خدمات، تنوع بخشی به اقتصاد، عدم تبعیض بین شهروندان در اجرای قوانین، تأکید بر مصلحت عمومی در انواع طرح ها و برنامه ها و بهره مندی از مشارکت و دیدگاه شهروندان در اداره ی شهر مقدمات توسعه ی شهر فراگیر و حقوق شهروندی را مهیا سازد. بدین منظور نیاز به تغییرات اساسی در ابعاد مختلف به شرح زیر ضروری است:

- بهره مندی از رویکردهای نوین در برنامه ریزی و مدیریت شهری و همچنین استفاده از برنامه های موفق جهانی و بومی سازی آنها.
- ایجاد نهادهای حامی از اقشار کم درآمد و آسیب پذیر و مسئولیت پذیری و پاسخگویی مدیران و مسئولان نسبت به عملکرد خود.
- بهره مندی از استعداد های بومی در نظام مدیریت شهر.
- بازاندیشی در قوانین و مقررات با در نظر گیری اقلیت ها و اکثریت ها.
- ارتقاء فضاهای مختلف شهری به منظور پاسخگویی به نیازهای زمانی- مکانی و همه شمولی آنها.
- ایجاد سازوکاری به منظور توزیع بهینه ی منافع و امکانات در بین اقشار مختلف.

کتاب نامه

۱. اسدزاده، ه.، حاتمی، ا.، و ساسان پور، ف. (۱۴۰۱). سنجش وضعیت کلان شهر تهران بر مبنای شاخص های شهر فراگیر. *تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی*، ۲۲ (۶۷)، ۳۱۶-۳۰۱.
۲. بشریه، ح. (۱۳۹۹). *آموزش دانش سیاسی*. تهران: نشر نگاه معاصر.
۳. رحیم زاد مدنی، ک.، رفیعیان، م.، و داداش پور، ه. (۱۴۰۰). تحلیل فضایی دسترسی پذیری گروه های آسیب پذیر به خدمات عمومی با رویکرد شهر فراگیر (مطالعه ی موردی: کلان شهر تهران). *پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری*، ۹ (۱)، ۹۳-۱۱۷.

۴. زنگنه، ی.، هنرمندی علمداری، ن.، و زنگنه، م. (۱۳۹۶). تحلیلی بر رابطه‌ی آگاهی از حقوق شهری بر شهروندی فعال (مطالعه موردی: مناطق ۱ و ۵ شهرداری مشهد). *برنامه‌ریزی و آمایش فضا*، ۲۲(۴)، ۱۶۵-۱۹۰.
۵. سام‌آرام، ع.، وبرزگر پاریزی، ف. (۱۳۹۵). بررسی احساس برخورداری از حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در بین جوانان ۱۵-۲۹ ساله‌ی شهر سیرجان. *برنامه‌ریزی رفاه و توسعه‌ی اجتماعی*، ۷(۲۷)، ۷۵-۱۱۶.
۶. سلامی، ش.، و مظهری، م. (۱۳۹۹). حقوق کودکان در حوزه‌ی حقوق شهری در پرتو کنوانسیون حقوق کودک. *حقوق کودک*، ۲(۶)، ۴۲-۱۱.
۷. سلامی، ش.، و مظهری، م. (۱۴۰۰). تکالیف مدیریت شهری در تحقق حقوق زیست‌محیطی شهروندان (با نگاهی به مصوبات شورای شهر تهران). *دانشنامه‌های حقوقی*، ۴(۱۱)، ۸۴-۱۱۱.
۸. کاستلز، ا.، و دیویدسون، آ. (۱۳۸۲). *شهروندی و مهاجرت، جهانی‌شدن و سیاست‌تعلق*. ترجمه‌ی فرامز تقی‌لو. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۹. گرجی ازندریانی، ع.ا.، و شیرزاد نظری، ز. (۱۳۹۷). جایگاه حقوق معلولین در حوزه‌ی حقوق شهری. *مطالعات راهبردی سیاست‌گذاری عمومی*، ۸(۲۶)، ۱۶۳-۱۳۷.
۱۰. مظهری، م. (۱۳۹۴). *حقوق شهری*. تبریز: انتشارات یانار.
11. Alessandria, F. (2016). Inclusive City, Strategies, Experiences and Guidelines. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 223, 6-10.
12. Atanda, J. O., & Ozturk, A. (2020). Social criteria of sustainable development in relation to green building assessment tools. *Environment, Development and Sustainability*, 22 (1), 61–87.
13. Carnemolla, P., Robinson, S., & Lay, K. (2021). Towards inclusive cities and social sustainability: A scoping review of initiatives to support the inclusion of people with intellectual disability in civic and social activities. *City, Culture and Society*, 25, 1-13.
14. Cheliotis, k. (2020). An agent-based model of public space use. *Computers, Environment and Urban Systems*, 81, 1-12.
15. Chiu, R. L. (2003). *12 Social sustainability, sustainable development and housing development*. In *Housing and social change: East-west perspectives* (Vol. 221) Routledge.
16. Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289–300.
17. Eshuis, J., & Edelenbos, J. (2009). Branding in urban regeneration. *Journal of Urban Regeneration & Renewal*, 2(3), 272–282.
18. Fernandez Núñez, M.B., Campos Suzman, L., Maneja, R., Bach, A., Marquet, O., Anguelovski, I., & Knobel, P. (2022). Gender and sex differences in urban greenness' mental health benefits: a systematic review. *Health Place*, 76, 1-9.
19. Gilbert, H. (2021). Children's everyday freedoms: Local government policies on children and sustainable mobility in two Australian states. *Journal of Transport Geography*, 71, 116-129.
20. Gong, W., & Lyu, H. (2017). *Sustainable City Indexing: Towards the Creation of an Assessment Framework for Inclusive and Sustainable Urban-Industrial Development*. United Nations Industrial Development Organization (UNIDO).
21. Joy, M., Marier, P., & Séguin, A.-M. (2020). *Age Friendly Cities: A panacea for aging in place?* In V. Billette, P. Marier, & A-M Séguin (Eds.). *Getting Wise about Getting Old: Debunking Myths about Aging* (pp. 64–72). Vancouver: University of British Columbia Press.
22. Kendig, H., Elias, A. M., Majwijiw, P., & Anstey, K. (2014). Developing age-friendly cities and communities in Australia. *Journal of Aging and Health*, 26(8), 1390–1414.

23. Khayatzaheh-Mahani, A., Wittevrongel, K., Nicholas, D. B., & Zwicker, J. D. (2020). Prioritizing barriers and solutions to improve employment for persons with developmental disabilities. *Disability & Rehabilitation*, 42(19), 2696–2706.
24. Khong, T. D. H., Saito, E., & Gillies, R. M. (2019). Key issues in productive classroom talk and interventions. *Educational Review*, 71(3), 334–349.
25. Khoo, S. L. (2020). Towards an inclusive creative city: How ready is the Historic City of George Town, Penang? *City, Culture and Society*, 23, 1-9.
26. Ma, W., Schraven, D., de Bruijne, M., de Jong, M., & Lu, H. (2019). Tracing the origins of place branding research: A bibliometric study of concepts in use (1980–2018). *Sustainability*, 11, 1-13.
27. Michał, M. & Sylwia, S. (2019). Urban and Rural Public Spaces: Development Issues and Qualitative Assessment. *Bulletin of Geography, Socio-economic Series, Sciendo*, 45(45), 75-93.
28. Mohareb, N., Elsamahy, E., & Felix, M. (2019). A child-friendly city: a youth creative vision of reclaiming interstitial spaces in El Mina (Tripoli, Lebanon). *Creativity Studies*, 12(1), 102-118.
29. Nederhand, J., Avelino, F., Awad, I., De Jong, P., Duijn, M., Edelenbos, J., Engelbert, J., Fransen, J., Schiller, M., & Van Stapele, N. (2023). Reclaiming the city from an urban vitalism perspective: critically reflecting smart, inclusive, resilient and sustainable just city labels. *Cities*, 137, 1-11.
30. Nieuwelink, H., Dekker, P., & Ten Dam, G. (2019). Compensating or reproducing? Students from different educational tracks and the role of school in experiencing democratic citizenship. *Cambridge Journal of Education*, 49(3), 275–292.
31. Parnell, S. (2016). Defining a Global Urban Development Agenda. *World Development*, 78, 529-540.
32. Phoram, S., Hamilton, E., Armendaris, F., & Lee, H. (2019). *World Inclusive Cities Approach Paper*. World Bank Group: Washington, DC, USA.
33. Rini, R. (2016). Inclusive Cities: The New Issue in Urban Development. *Proceedings of the 1st International Conference on Geography and Education (ICGE 2016)*.
34. Satispi, E. (2019). Policy Development of the Child-Friendly City: Case Study of South Tangerang City Regional Government. *International Journal of Social and Administrative Sciences*, 3(2), 105–112.
35. Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). *Becoming Citizens in a Changing world: IEA International civic and citizenship education study 2016 International report*. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.
36. Shah, P., Hamilton, E., Armendaris, F., & Lee, H. (2015). *World-Inclusive Cities Approach Paper*. Washington, D.C.: World Bank Group.
37. Singru, R.N., & Lindfield, M.R. (2017). *Enabling inclusive cities: Tool Kit for Inclusive Urban Development Mandaluyong City*. Philippines: Asian Development Bank.
38. United Nations. (2012). A framework for advancing environmental and social sustainability in the United Nations system. Geneva: United Nations. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2738sustainabilityfinalweb-.pdf>.
39. Yigitcanlar, T., & Lee, S.H. (2014). Korean ubiquitous-eco-city: A smart-sustainable urban form or a branding hoax? *Technological Forecasting and Social Change*, 89, 100–114.